Наше Слово

УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖНЕВИК
TYGODNIK UKRAIŃSKI
UKRAINIAN WEEKLY

Рік LXXI № 47 (3614) Варшава, 22 листопада 2026 року, Ціна / Cena 7 zł (vat = 8%) INDEKS 366609 ISSN 0027-8254 Інтернет-версія газети nasze-slowo.pl

Фото Павла Лози

Ювілей перемиської «шашкевичівки». с. 2

Як виник Молодіжний ярмарок. с. 8

Мій перший Ярмарок. Від глядача до артиста, від волонтера до бунтаря. с. 10

ISSN 027-8254
9 770027 825269 47

eprasa.pl 47498b3f39

Павло ЛОЗА
Фото автора статті

Ювілей перемиської «шашкевичівки»

Минуло три з половиною десятиліття, відколи відродилася Школа з українською мовою навчання в Перемишлі ім. Маркіяна Шашкевича. Ювілейні врочистості перемиської «шашкевичівки» відбулися 6-7 листопада й охоплювали два ювілейні концерти.

Перший день розпочався з літургії в соборі святого Івана Хрестителя. Подальші відзначення того дня, уже в школі, мали більш офіційний характер. Вони стали нагодою передусім для спогадів, роздумів і подяки всім, хто протягом 35 років творив історію школи.

«Цей ювілей – чудова нагода віддати належне українській громаді Перемишля, яка впродовж багатьох поколінь докладала зусиль для збереження своєї мови, культури, традицій та національної ідентичності. Відновлення української школи у 1991 році стало свідченням незламності цього прагнення та відданості громади своїм національним і культурним кореням», – зачитав вітального листа від посла України в Польщі Василя Боднара другий секретар посольства Василь Мельничук.

Дипломат Посольства разом із генеральним консулом України в Любліні Романом Шепеляком, консулом України в Ряшеві Василем Йорданом та почесним консулом України в Перемишлі Олександром Бачиком вручили відзнаки Ради національної безпеки й оборони України та Міністерства освіти й науки України.

За «неоціненний внесок у розвиток українства, плекання любові до неньки України та невтомну працю задля збереження української мови й культури» відзнакою Ради національної безпеки й оборони України були нагороджені, зокрема, Петро Піпка – багаторічний директор «шашкевичівки», Йоанна Баран – теперішня директорка школи, Ірина Спольська-Мокляк – учителька польської мови.

Своєю чергою єпископ Євген Попович, митрополит перемишсько-варшавський УГКЦ, передав директорці школи медаль бл. Йосафата Кочиловського. Свої грамоти зі словами вдячності підготувала й школа. Отримали їх, зокрема, колишні директори «шашкевичівки» та Перемиський відділ ОУП.

У концерті взяли участь не лише запрошені гості з Польщі та України, але також теперішні й колишні шкільні працівники й батьки. Серед присутніх були й колишні вихованці, зокрема ті, які у вересні 1991 року розпочали тут навчання. Як було зазначено в ході свята, сьогодні кількість її випускників перевищує дві тисячі учнів.

Промовці підкреслювали, що «шашкевичівка» – не лише місце, де здобувають знання, а передусім «простір, у якому діти пізнають історію України, навчаються українською мовою, долучаються до національної культури та формують усвідомлення своєї належності до української спільноти».

За давньою традицією відбулося теж посвячення в учні першокласників початкової школи та ліцею.

Особливо символічним моментом стало читання «Листа в майбутнє». У цьому посланні учні та педагоги залишили свої думки, мрії та побажання наступним поколінням. Учні назвали його своєрідним містком між минулим, сьогоденням і майбутнім «шашкевичівки».

Під час відзначень, що відбулися у школі, діти виступили з художньою програмою. Так вони презентували шкільні ансамблі й різні форми своїх захоплень. Мистецькі здібності учні та вчителі показали теж другого дня святкувань під час концерту в Народному домі. Ювілейні відзначення закінчилися там же благодійною вечіркою.

Про ювілей, але не тільки про нього, ми розмовляємо з директоркою школи Йоанною Баран *(на фото)*.

– Ви навчалися у початковій школі в «шашкевичівці», закінчили там середню школу, а тепер є її директоркою. Не думаю, що інший директор української школи має таке шкільне резюме, якщо йдеться про їхню альма-матер. Це було заплановано?

– Ні, я ніколи не очікувала нічого подібного. Це було досить несподівано. Коли я закінчила цю школу, ніколи не думала, що повернуся навіть як вчителька, не кажучи вже про директорку. Але, пригадую, взагалі я хотіла бути за професією вчителем. І це було в мені. Що стосується повернення до нашої школи у Перемишлі, то це сталося дещо випадково. Коли моя донька почала навчатися у «шашкевичівці», я приєдналася до Батьківської ради. Потім стала її головою. Знала, що хочу щось зробити для цих дітей. Я долучилася до організації різних заходів, зокрема шукала спонсорів для проведення ініціатив, наприклад, невеликих ремонтних робіт.

eprasa.pl 47498b3f39

Потім з огляду на це директор школи Петро Піпка запитав, чи не хотіла б я прийти сюди працювати. І так все почалося. Мене також взяли на посаду заступника директора. У 2023 році термін роботи тодішнього директора школи закінчувався, і він казав, що більше не буде продовжувати контракт. Було оголошено конкурс на посаду нового директора школи. Мене прийняли. Виявилося, що інших кандидатів не було і я успішно пройшла конкурс.

– Це, мабуть, природний шлях – вибрати вчителя чи заступника директора школи її керівником?

– Не обов'язково, бо завжди можуть бути інші кандидати. Але під час вибору кандидатів для нашої школи опікунчий орган також дивився на знання української мови – чи я її знаю. Іспит зрілості з української мови – це свого роду сертифікат, який засвідчує такі знання. І я такий маю. Ніколи не думала, що одного дня моя матура з української знадобиться, що мені доведеться використовувати своє свідоцтво з матури з шухляди, щоб підтвердити, що я склала такий іспит. З цього погляду я часто зараз кажу дітям, що ніколи не знаєш, коли твоє навчання в наших українських школах у Польщі й іспит з української мови стане в пригоді.

Моє навчання в українській школі показує, що це був важливий фактор, який враховувався в конкурсі на посаду директора «шашкевичівки».

Для мене важливо, що я є директоркою закладу, який закінчила. Думаю, що інші дівчата, які теж є випускницями «шашкевичівки» і працюють тут сьогодні, відчувають те саме. Бо ти нібито приходиш на роботу, а насправді повертаєшся додому, ніби ти вдома. Це порівняти можу з тим, як вступити до університету, а потім повернутися після навчання додому. Ось так я бачу своє повернення до «шашкевичівки» після років. Відчуваєш, що ніколи повністю не покидаєш цю роботу, бо школа це й дім. Постійно думаєш про те, що зробити, що покращити, щоб усім тут було краще. Робиш речі так, ніби робиш їх для себе вдома.

– Під час відзначення 35-літнього ювілею відродження школи прозвучало багато слів з побажаннями та зроблено багато заяв. Що Вам найбільше запам'яталося?

– Насамперед я була дуже рада і щаслива, що прийшли гості, яких ми запросили, що вони не байдужі. Розглядаю це як знак поваги до школи. Це також підкреслило, що ми є важливим навчальним закладом у нашому регіоні. Думаю, що це також була своєрідна солідарність, свого роду підтримка.

Особливо приємно, що були директори шкіл з Білого Бору і Бартошиць та заступниця директорки школи в Ґуровi-Ілавецькому. Вони мають сотні кілометрів до Перемишля, проте хотіли приїхати, навіть на кілька годин. Це також дуже обнадійливо. Навіть якщо у нас немає близьких стосунків, бо ми недовго знаємо одне одного, оскільки я директорка тільки три роки, неймовірно рада, що вони були на святі. У нас під час ювілею не було часу на довшу розмову. Однак саме усвідомлення того, що вони були в нас, що доклали зусиль, щоб приїхати, також є якимсь сигналом, зокрема для місцевої чи воєводської влади. Бо присутність інших директорів є свідченням нашої постійної взаємопідтримки та що нам усім залежить на наших дітях.

– «Нехай ця школа буде першим вибором для кожного учня» – це також було одне з побажань, висловлених під час святкування ювілею. Статистика явно покращується, особливо судячи з кількості першокласників, які прийшли цього року до ліцею.

– Так, це дуже важливі побажання. Минулого року вісім учнів вступили до І класу старшої школи. Цього року – шістнадцять. Для мене це дуже складна тема, яку вже багато разів аналізувала. Я часто чую від місцевих українських учнів, які з дитячого садка разом, після – пішли разом до початкової школи, що вони, можливо, трохи втомилися одне від одного, що хотіли б знайти щось інше, щось нове.

4.

eprasa.pl 47498b3f39

Продовження з 3 сторінки

Вони хочуть нової дружби, чогось, що принесе трохи свіжості в їхнє життя. І після нашої початкової школи вони йдуть до іншого ліцею, не до нашого. Тоді я думаю, що, на жаль, частково саме тому ці класи розділяються. Можливо, буває, що батьки хочуть, щоб дитина пішла в більшу школу, де більше учнів і більша конкуренція. Це ніби має мобілізувати дітей до навчання. Такі мої міркування.

Однак, якщо говорити, наприклад, про цьогорічних першокласників ліцею, вони не були разом із самого початку. Чому вони прийшли до нас? Я думаю, що в нас ці діти мають відчуття безпеки та спокою. Кілька учнів, які приєдналися до нашої шкільної спільноти, – це діти родом з України, які вчилися в інших школах Перемишля. Серед них була дівчина, яка була в нас на дні відкритих дверей, проте спершу вибрала іншу школу міста. Коли наближався шкільний рік, перенесла документи до нас. Це вже другий чи третій рік поспіль, коли учень, якого прийняли до іншого навчального закладу, змінює свою думку в серпні й повертається. Ми повинні допомогти їм усвідомити, що це інвестиція в них самих та їхнє майбутнє. Ніхто інший не зробить цього за них. Завдання вчителів – завжди добре пояснювати, готувати та спрямовувати процес.

– Під час ювілею всі гості бажали школі щастя та удачі на наступні роки, десятиліття. Але майбутнє постійно приносить нові виклики й проблеми для освітян та вчителів, про які ніхто не думав кілька років чи місяців тому. Я маю на увазі не лише нещодавню трагедію в школі у Мазовецькому воєводстві, де учень напав на шкільний персонал. Мені здається, що ви є єдиним директором української школи в Польщі, який отримав текстове повідомлення смс-кою: «УВАГА! УВАГА! Загроза авіаудару. Знайдіть безпечне місце. Дотримуйтесь вказівок влади. Очікуйте подальших оголошень».

– Двічі. Це, безумовно, важкий тягар, найперш психологічний. Особливо тут, у нашому регіоні. Ніхто раніше не був морально чи формально готовий до подібної ситуації. Минулого року я дивилася деякі кадри про війну в Україні, і мені спало на думку, що, можливо, варто, хоча б як запобіжний захід, пройти самій вишкіл та навчання для педагогів на випадок авіаудару. Або просто отримати інформацію, щоб ми знали, як реагувати, що робити в тій чи іншій кризовій ситуації. І справді, понад рік тому наші вчителі пройшли таке навчання. Тоді ми обговорювали різні ситуації, як нам діяти, як поводитися, що робити, якщо... Потім я також визначила укриття в школі. Сподівалася, що це ніколи не знадобиться, але на випадок, якщо це станеться, щоб усі вчителі знали, куди зі своїм класом сховатися.

– На жаль, укриття стали потрібними.

– Я не думала, що напрацьоване нами буде впроваджено. У вересні вперше пролунали сирени, які, після перевірки

Директорка «шашкевичівки» Йоанна Баран та перший директор школи Юліян Бак

офіційного сайту міста, виявилися не пов'язаними з відзначеннями якоїсь річниці. Пізніше воно підтвердилося й смс-кою. Тому ми вирішили, що нам доведеться евакуюватися, навіть якщо це здавалося надмірним. Ми з працівниками, які на першому поверсі, розділилися, щоб пройтися по класах, підійти до вчителя та оголосити про евакуацію таким чином, щоб не викликати зайвої паніки та не налякати дітей. Коли я приходила до наступних класів, вчителі вже були готові до виходу, а діти стояли парами. Я дуже пишалася нашими вчителями тоді, бо вони відреагували так, як і на тренуванні. Завдяки вчителям, які вже були в класах готові до евакуації, ми відчинили двері й кожен клас почав спускатися в підвал, до роздягальні. Діти справді залишалися спокійними; ніхто не кричав і не верещав. Один за одним класи чекали своєї черги, щоб піти, та пропускали інших. Я повернулася до свого кабінету, щоб зателефонувати до кризового штабу міста, але там також ніхто не відповів, оскільки весь персонал евакуювався. Крім того, тоді батьки почали приходити до школи, щоб забрати своїх дітей. Тож ми почали приймати й батьків у підвал. Пізніше весь персонал мав слідувати повідомленням, зокрема тим, які передавали по радіо. Я нікому не дозволила виходити, доки не зняли тривогу.

– Як відреагували діти? Дехто, можливо, пам'ятав війну в Україні у 2022 році, ситуацію у своїх рідних містах, Києві та Маріуполі?

– Деякі діти вже почали трохи плакати, оскільки це тривало понад годину. Але старшокласники розмовляли, розважали й навіть грали з молодшими дітьми в ігри. У нас маленька школа. Коли в інших школах вчиться до 700 учнів, ви можете навіть не мати змоги всіх сховати.

Друга тривога, у жовтні, була уже ближче до обіду. У школі на той момент було близько 40 людей – персонал і діти у «світлиці» (групі подовженого дня – прим. ред.) на найвищому поверсі. Тоді ми теж видали наказ евакуюватися. Ми також відвели дітей, які чекали на вулиці, всередину, в підвал. Для всіх була доступна вода. Судячи з поведінки дітей у нашій школі, думаю, що вони почуваються тут добре та безпечно. І це найголовніше.

На жаль, як всі бачимо, є час, коли ми повинні бути готові до різних ситуацій. Я ніколи не думала, що ми будемо говорити про такі речі та впроваджувати процедури. Сьогодні в нашій школі діють усі процедури безпеки для будь-якої кризової ситуації. Може, це й не потрібно, але одна із вчительок, коли вводили процедури протидії теракту, провела навіть імітацію барикадування в класі. Щодо тривог – процедури ми перевіряли вже двічі. Під час ювілею ми також були готові на випадок, якби знов пролунали сирени. ●

eprasa.pl 47498b3f39

День пам'яті жертв голодоморів

Цей день щорічно відзначають в Україні у четверту суботу листопада. Цьогоріч День пам'яті жертв голодоморів припадає на 28 листопада. Традиційно у рамах відзначень проводять поминальні богослужіння й покладають символічні горщики із зерном та свічками до пам'ятників жертвам голодоморів в Україні. Подібне відбувається теж у різних містах по всьому світу. У Польщі пам'ятні місця розташовані у Варшаві, Кракові, Перемишлі тощо.

Цього дня о 16:00 (у Польщі – о 15:00) оголошують загальнонаціональну хвилину мовчання, після чого по всій Україні проходить акція «Запали свічку», у межах якої всі охочі несуть свічки до пам'ятників жертвам. В акції також можна взяти участь, запаливши свічку у своєму вікні, до чого й заохочуємо всіх читачів газети.

У 2026 році відзначаємо 93-ті роковини Голодомору 1932-1933 років. Масових штучних голодів українці зазнали теж у 1921-1923 і 1946-1947 роках.

Відзначення Дня Незалежності Польщі в Народному домі

11 листопада, у 108-му річницю відновлення Польщею незалежності, польські та українські жителі Перемишля зібралися, щоб проголосити спільний тост за вільну Польщу.

Ще до початку свята діячі перемиського ОУП такими словами запрошували взяти участь у події, розмістивши оголошення на фейсбук-сторінці Народного дому: «В умовах жорстокої агресії росії проти України ми ставимося до незалежності, громадянської рівності та свободи як до найбільших соціальних привілеїв. Тому ми хочемо про них говорити, вшановувати, піклуватися, підтримувати. Разом. Спільно».

Під час відзначень на вул. Костюшка 5, яка стає традиційним місцем щорічної зустрічі у Народному домі, до присутніх звернувся, зокрема, голова Перемиського відділу ОУП Ігор Горків. Діяч Об'єднання нагадав: уже п'ятий рік в Народному домі спільно українці та поляки виголошують «тост за Незалежність».

«Я радий, що з кожним роком нас стає все більше. Цього року хотів би побажати собі та вам, щоб Польща була відкритою країною, а не позбавленою того, чого вона досягла – членства в Європейському Союзі та НАТО. І я сподіваюся, що ніхто цього в нас не забере і що ніхто не переконає нас, що це погане чи гірше», – наголосив Ігор Горків, одночасно бажаючи усім держави, де спільнота будується не «на страху, а на співпраці».

Своєю чергою співзасновниця українсько-польської ініціативи «Спільно на 100» Йоанна Маркін сказала, що бажає усім Незалежності, вільної від ненависті, дурості та упереджень.

«Деякі з нами – від початку ініціативи, старі друзі. Але є й нові обличчя, зокрема діти. Це доводить, що ми маємо міцну базу для того, щоб упередження та ненависть ніколи не проникали в наше місто чи наші домівки», – зазначила Йоанна Маркін, яка теж прочитала особистий лист про те, як пізнавала українців у Перемишлі, Народний дім і як українська громада і український будинок в центрі міста стали їй близькими.

Традиційно всі учасники разом виконали державні гімни Польщі та України *(на фото)*. Серед кількадесяти осіб, присутніх на події, були депутати міської ради Перемишля Анна Ґрад-Мізґала, Ліліана Каліновська та Януш Запотоцький.

Слід додати, що багато українців на фейсбук-сторінках вітали своїх польських друзів із Днем Незалежності Польщі. Зокрема, гуртки ОУП та школи в Ґурові-Ілавецькому, Білому Борі, Перемишлі й Бартошицях. Серед іншого, учні та вчителі організовували шкільні події, приєднавшись до всепольської акції «Школа до гімну», або долучалися до офіційних відзначень у своїх містах. А 6 листопада у Комплексі загальноосвітніх шкіл № 4 у Лігниці відбулася урочистість з нагоди державного свята Польщі.

Фото Павла Лози

Розпочалася чергова едиція «Свята на лінії вогню 2026». Долучайтесь!

«Різдво на лінії вогню» – так називається 13-та едиція «Свята без тата». Цього року організатори поставили перед собою амбітну мету: підготувати 10 000 подарунків і роздати їх 10 000 дітям.

«Ми дуже на вас розраховуємо. Ми їдемо туди, де війна позбавила дітей нормального життя. З місією зробити хоча б один день у році для них по-справжньому особливим», – пишуть організатори фонду UNITERS із Варшави.

Що збирає організація?

Теплі ковдри (коци), грілки для рук, шкарпетки, рукавички, ліхтарики та батарейки, солодощі, кольорові олівці та розмальовки, нові м'які іграшки.

Також можна принести речі, необхідні для упаковки та транспортування: картонні коробки, пакувальні стрічки, подарунковий пакувальний папір, маркери, ножиці, наклейки.

Принести або надіслати речі з вищенаведеного списку потрібно до пункту UNITERS (адреса: al. Jerozolimskie 30, Варшава).

Крім того, організатори проводять збір коштів на польській краудфандинґовій платформі Zrzutka.pl (Święta na linii ognia).

Як ви ще можете допомогти? Зробити подарунок вартістю 200 злотих, прийти, починаючи з 6 грудня, на фабрику «Superelf» і пакувати разом подарунки. Також можна самому створити власну скарбничку на платформі Zrzutka.pl, підтримати акцію як компанія чи партнер або просто поширити повідомлення про цю ініціативу.

Більше інформації – на фейсбук-сторінці організації та платформі Zrzutka.pl (Święta na linii ognia).

Більше новин читайте на сайті: nasze-slowo.pl.
Опрацював на основі повідомлень Павло ЛОЗА

eprasa.pl 47498b3f39

Петро АНДРУСЕЧКО, Київ

Мешканці Олешків: «Ми вирвалися з пекла»

В останній день жовтня до України після довгої та складної дороги прибули мешканці окупованих Олешків у Херсонській області. Цей завершальний етап гуманітарної місії став можливим завдяки тривалим переговорам, які з українського боку вів Офіс Уповноваженого Верховної Ради з прав людини Дмитра Лубінця. Проте вирішальну роль у перемовинах відіграла перша леді США Меланія Трамп.

Уся гуманітарна місія була поділена на кілька етапів і тривала з 27 по 31 жовтня. Після її завершення з'явилася інформація, що росія використала припинення вогню під час цієї операції для ротації своїх сил на лівому березі Дніпра в Херсонській області. Проте найважливішим у цій історії є те, що вдалося вивезти людей із повністю заблокованого населеного пункту та доставити гуманітарну допомогу тим, хто там залишився. Перед місією медіа та правозахисники били на сполох, що тамтешні мешканці опинилися фактично на межі гуманітарної катастрофи. Однак, судячи зі свідчень тих, хто виїхав, ця катастрофа фактично вже тривала.

– Там жах. Там реальний жах. Хоча ми до такого ступеня до цього звикли, що… не помічаєш, – сказав Ігор через кілька хвилин після того, як 31 жовтня разом з іншими жителями Олешків він добрався до України.

Чоловік підтвердив, що територія навколо Олешків була замінована, і багато людей загинули, намагаючись вибратися з міста або вирушаючи по їжу чи іншу допомогу. Останній такий випадок, про який він чув, стався за два тижні до виїзду: собака приніс одній мешканці ногу її брата, який підірвався на міні.

Місто заблоковане, мешканці у пастці

Як сталося, що жителі Олешків опинилися в такій ситуації? Олешки – невелике місто, розташоване на лівому березі Дніпра, навпроти Херсона. На початку 2022 року тут проживало близько 24 тисяч осіб. Через Олешки проходить важлива траса у напрямку Криму, а після анексії півострова багато українців і надалі їздили через місто на узбережжя Чорного моря в Херсонській області.

Олешки разом із півднем Херсонщини були окуповані в перший день російського вторгнення у 2022 році. Восени 2022 року українці провели успішний контрнаступ і звільнили Херсон, але лінія фронту зупинилася по річці Дніпро.

Ситуація в Олешках значно погіршилася після того, як у червні 2023 року російська армія підірвала греблю Каховської гідроелектростанції. Більша частина міста була затоплена. російські солдати перешкоджали евакуації населення, яку проводили українці, обстрілюючи населений пункт. За різними даними, тоді загинуло від 9 до 69 мешканців.

З часом місто ставало дедалі ізольованішим, а його мешканців окупаційна влада фактично прирекла на голод. За українськими даними, останнє офіційне ввезення продовольства відбулося у травні. Відтоді постачання припинилося, і люди були змушені шукати різні способи виживання, наприклад, збираючи та варячи бур'яни. З'явилася також інформація про випадки смерті від голоду.

За словами представників української влади та правозахисних організацій, в Олешках було заблоковано від 2000 до 2500 мешканців, серед яких діти та літні люди з обмеженою мобільністю.

Посередництво Меланії Трамп

В одному з останніх інтерв'ю для українських медіа Лубінець детально описав, як відбувалася підготовка гуманітарної місії. Він сам почав отримувати інформацію про гуманітарну катастрофу в Олешках наприкінці лютого 2026 року. Омбудсмен звернувся до Міжнародного комітету Червоного Хреста та розпочав переговори з російською стороною. Він також інформував закордонних партнерів про ситуацію, проте протягом кількох місяців знайти рішення так і не вдавалося. Усе змінилося, коли до нього звернувся Марк Бекман із проханням передати інформацію про ситуацію в Олешках. Марк Бекман – особистий радник Меланії Трамп, а також продюсер фільму «Меланія», присвяченого першій леді Сполучених Штатів.

«Меланія Трамп дізналась про гуманітарну катастрофу в Олешках, і от вона запропонувала, чи може вона якось долучитись до перемовин, щось нове запустити», – розповів згодом Лубінець.

Завдяки цьому відбулися спільні переговори за участі представників України, росії та американської сторони. Українську сторону представляв Лубінець, російську – уповноважена з прав людини Тетяна Лантратова, а від США процес супроводжував Марк Бекман.

Результатом переговорів стала угода про запуск гуманітарної місії в Олешках. У документі детально прописали зобов'язання сторін, логістичний маршрут, режим тиші, порядок його контролю та час проведення кожного етапу операції.

23 жовтня Білий дім оголосив, що Україна та росія погодилися на припинення вогню в Олешках, щоб «забезпечити доступ гуманітарної допомоги та підготувати евакуацію цивільного населення через визначений коридор безпеки». У повідомленні зазначалося, що цієї домовленості вдалося досягти завдяки посередництву першої леді США Меланії Трамп.

За даними Білого дому, перша леді, виконуючи свою офіційну функцію, «ініціювала переговори з обома сторонами та узгодила цілі, технічні процедури, графік, робочі процеси й умови цієї угоди». Сама Меланія Трамп, коментуючи домовленість, назвала ситуацію в Олешках критичною, нагадавши, що там залишаються цивільні, переважно літні люди, які потребують медичної допомоги, ліків, продуктів харчування та чистої води.

Останній, найважливіший етап місії

Відповідно до домовленостей, 27 жовтня о 3:00 розпочалося двостороннє припинення вогню в районі Олешків. Наступним етапом стало розмінування під'їзних доріг до міста, щоб забезпечити проїзд гуманітарного конвою, який прибув на місце 30 жовтня.

Він привіз харчові продукти та інші речі першої необхідності. Проте головним його завданням було забрати всіх охочих мешканців Олешків. Спочатку їх вивезли до Криму. Там тих, хто обрав виїзд в Україну, перевезли до Анапи у Краснодарському краї, звідки на світанку 31 жовтня вони вилетіли літаками до Білорусі. Далі з Гомеля вони поїхали у напрямку кордону з Україною.

eprasa.pl 47498b3f39

Там, поблизу одного з недіючих пунктів пропуску, українська ДСНС разом із гуманітарними організаціями розгорнула намети з гарячою їжею та напоями. На людей також чекали медики та психологи.

Але на мешканців Олешків чекали й рідні. Дар'я та Ліза, хоча до останнього не мали підтвердження, все ж сподівалися, що серед евакуйованих є їхній батько. Востаннє вони бачили його понад два роки тому. У 2024 році вони виїхали з Олешків разом із матір'ю. Тоді це ще було можливо, хоча вже й небезпечно. Але залишатися на місці було ще небезпечніше.

– Ми боялися розмовляти з тими, кого добре не знали. Небезпечно було ходити вулицями, особливо нам, дівчатам. Траплялися випадки насильства щодо жінок, незалежно від їхнього віку. Ми також гадки не мали, що буде далі, – розповідає Дар'я.

Дівчата кажуть, що в Олешках фактично не було жодної влади, навіть окупаційної, жодних служб. Тільки російські солдати.

– Нікуди не можна було вийти, навіть на сусідню вулицю, бо одразу підходили російські солдати й запитували: «Чому ти тут ходиш?» або «Тут ходити не можна», – згадує Дар'я.

Перед їхнім виїздом на все місто працював лише один магазин, у якому не було навіть звичайних базових продуктів, тільки, наприклад, кетчуп.

Дівчата нервували через тривале очікування, зрештою, як і всі інші. Проте першими до України прибули не люди, а тварини. Із вантажівки ДСНС лунало скавуління тварин: собак і котів, яких забрали із собою мешканці Олешків. Домашні улюбленці перебували у сильному стресі, а деякі тварини були дуже виснажені. На місці їх перенесли до автомобіля однієї з організацій, що опікується тваринами. Загалом приїхало понад 100 домашніх улюбленців мешканців Олешків.

Нарешті з'явилися автобуси та карети швидкої допомоги. Сестри, які чекали на тата, з криком побігли до одного з автобусів, звідки вийшов їхній батько. Вони довго обіймали його, плачучи.

Жахіття в Олешках

Попри довгу дорогу, мешканці Олешків ділилися враженнями та спогадами. Було видно, що вони хочуть розповісти про те, як виглядало їхнє життя в окупації.

За їхніми словами, електроенергії з мережі не було вже чотири роки. Дехто мав сонячні батареї. Газу в Олешках немає з 2023 року, коли росіяни підірвали греблю Каховської гідроелектростанції, і місто затопило повінню. Люди грілися біля буржуйок.

Спочатку, як вони кажуть, не було таких сильних обстрілів, але згодом ситуація ставала дедалі небезпечнішою.

– Кожного дня і кожну ніч починають мізки їхати, тому що страшно, я боявся. Коли дружина загинула, я жив з хлопцями, ми ховалися під дубовий стіл, – згадує Олександр.

Почалися проблеми з їжею.

Подружжя Оксана і Валерій кажуть, що на початку року в місті працював ще один магазин. Раніше працював також ринок, ще «проривалися машини», але ціни «були сумасшедшиє».

– А з 2026 року настільки замінували, що машини не могли приїжджати. Вони часто підривалися, 4-5 людей загинули. Потім пішов обмін – цукор на картоплю. Не було води і тому городи не росли, – розповідають вони разом.

Вони згадують, що їм вдалося вижити завдяки взаємодопомозі, ділилися із сусідами тим, що мали.

– Голод – це було найстрашніше. Через деякий час я помітила, що моя сусідка дуже схудла. Запитала, як вона дає собі раду. А вона відповіла, що навчилася їсти через день. Я зібрала, що могла, і занесла їй. Ми плакали разом, – каже Оксана.

Її чоловік Валерій із 2015 року працював водієм швидкої допомоги в Олешках. Звільнився у квітні 2025 року, коли дрони почали ставати дедалі небезпечнішими. Його змінник загинув від одного з ударів дрона.

Наталія також розповідає, що з продуктами було зовсім тяжко:

– Ми були заблоковані. Їли жирну травку, портулак – так вона називається. Їли й топінабур, це редька, ну ви знаєте. Їсти не було чого. Страждали, дуже страждали. З кожним днем все гірше і гірше. А взагалі протягом всього було пекло..

Випалене місто

Ще одна мешканка міста Лариса каже, що від Олешків практично нічого вже не залишилося. Але про це вона дізналася лише тоді, коли 27 жовтня розпочалося припинення вогню. Раніше було настільки небезпечно, що вони з матір'ю намагалися не виходити без потреби й не знали, який вигляд мають сусідні вулиці.

– Є тільки деякі хати, всі латані, перелатані. Ми навіть не уявляли, що там, де були хати, там вже нічого нема. Усе, взагалі немає. Розумієте, немає будинків. Все випалено і розбито. Ні одного немає. Цілий квадрат. П'ятиповерхових будинків залишилося де півтора, а іноді і менше, – описує Лариса.

Її будинок згорів, і вони перебралися до маминого дому, а коли там уже стало неможливо жити – до сусідів, де й чекали на евакуацію.

Ольга і Юра готували їжу надворі на багатті, але останніми місяцями це було дуже небезпечно.

– Зранку до вечора дрони висять над головою, вийти не можна, ганяються, – каже Ольга.

Її чоловік згадує, що вони мали 12 сонячних батарей, але дрони знищили 11 із них.

– Один дрон залетів в квартиру, на балкон, вибухнув. Другий дрон залетів в кімнату і вибухнув, – додає Юра.

На щастя, тоді їх не було вдома, але загинули двоє їхніх котів.

«Навколо нас люди, українська мова»

Оксана та Валерій, коли почули про домовленість, повірили, що їм вдасться виїхати. Їм є до кого їхати – в Україні та за кордоном живуть їхні діти.

Вони радіють, що можуть вільно розмовляти українською, але Оксана хвилюється, чи не дорікатимуть їм деякі люди за те, що вони довго зволікали з виїздом, чому не зробили цього раніше. Що до них можуть ставитися як до «ждунів».

Після вторгнення 2022 року в Україні «ждунами» в побуті називають зрадників, які чекають на прихід чужих військ.

Однак Оксана розповідає, що протягом тривалого часу після російського вторгнення багато мешканців Олешків чекали на українську армію. Наприкінці 2022 року українські воїни визволили Херсон, але фронт зупинився по річці Дніпро, яка відділила Олешки від вільної України. У них на будинку ще довго висів синьо-жовтий прапор.

Достеменно невідомо, скільки людей приїхало до України, скільки обрало росію, а скільки залишилося. Це частина домовленостей між сторонами місії (Україною, росією та США). Ті, хто обрав Україну, після приїзду розповіли, що на місці залишилося ще багато мешканців. Проте тепер вони принаймні мають запаси їжі на зиму. ●

eprasa.pl 47498b3f39

Павло ЛОЗА
Фото з архіву Єлизавети Кремінської

Як виник Молодіжний ярмарок

Після «Уескатіади» 1976 року молодь з Ґданська сіла і сказала собі: «Може, щось більше?» Через рік у місті відбувся перший Молодіжний ярмарок. «Була невпевненість, був навіть страх арештів, але ще більший ентузіазм», – розповідають перші організатори заходу, який цьогоріч святкує 50-річчя.

Восени 1976 року в рамах відзначення 20-ліття Українського суспільно-культурного товариства (УСКТ) в ґданській домівці була організована «Уескатіада ХХ» для молоді. На цій зустрічі народилася ідея зробити щось більше – всепольську зустріч українського молодіжного середовища.

– Здається, навіть наступного дня після «Уескатіади» ми зустрілися в домівці, розмовляли, щоб, можливо, щось зробити наступного року, – згадує Андрій Філь із Білого Бору, який на той час навчався в Ґданську.

Ініціатором організації зустрічі молоді в ширшому загальнонаціональному масштабі був Олег Гнатюк, який уже завершив навчання в Ґданську й діяв у місцевому гуртку УСКТ.

– Тоді було три сильні українські осередки – Ґданськ, Ольштин і Варшава, де діяла молодь. Але через те, що кожен працював у своїх містах, не було часу їздити одне до одного. Ми вирішили, що треба щось робити разом, – розповідає представник української громади з Ґданська Олег Гнатюк.

– Був уже 1977 рік. Ґданщани дзвонили нам та іншим осередкам. Вони запросили нас на першу організаційну зустріч, – каже Богдан Лоза із села Рабацино на Помор'ї, який навчався в Ольштині в 1970-х роках.

– Ми не хотіли зустрічатися в якійсь зі світлиць. Це було після смерті Станіслава Пияса. Ми боялися, – додає він.

Йдеться про смерть молодого опозиційного діяча часів Польської Народної Республіки та студента Ягелонського університету, який помер 7 травня 1977 року. Його смерть за нез'ясованих обставин за кілька днів до студентських Ювеналій (Juwenalia) у Кракові сколихнула академічну спільноту не лише міста, а й усієї Польщі. За даними опозиції, Станіслв Пияс помер внаслідок побиття, яке вчинили співробітники Служби безпеки. Тоді його смерть викликала масові студентські демонстрації.

«МОЛОДІЖНИЙ ЯРМАРОК» У ҐДАНСЬКУ

Пізнавати і збагачувати життя

Фрагмент першої статті про «Ярмарок» з 1977 року з газети «Наше слово»

– Служба безпеки тоді теж стежила за нашим українським середовищем. Тому ми зустрілися спочатку в квартирі Олега Гнатюка, а потім вийшли на вулицю. Під час розмови про майбутній захід були сумніви: а якщо когось заарештують? Ми все одно домовилися, що будемо робити загальнопольський український захід, – згадує житель Рабацина.

Учасники тодішньої зустрічі узгодили, що кожен студентський український осередок підготує мистецьку програму.

– Крім того, встановили, що кожен з нас мав зібрати якомога більше української молоді й привезти її до Ґданська, – додає Богдан Лоза.

Датою заходу обрали листопад.

– Я добивався дату на початок осені, через місяць чи півтора після початку студентського року, який починався в жовтні, бо потім – заліки та іспити. До того ж після повернення у свої міста студенти мусили мати час підготувати програму. Вирішили, що це буде середина листопада, – зауважує Олег Гнатюк.

Назву придумали теж на одному з організаційних зборів.

– Щоб це не асоціювалося з «Уескатіадою», ми хотіли назвати майбутній захід по-іншому, – згадує Стефан Колосівський із Перемишля, який уже жив у Щеціні, коли організовували перший Ярмарок.

Листопад 1976 року. «Уескатіада» у домівці у Ґданську

IV «Молодіжний ярмарок»

eprasa.pl 47498b3f39

– Ми думали, як назвати захід. У Ґданську кожного літа на вулицях Старого міста проходить Домініканський ярмарок. На нашій зустрічі Стефан Колосівський, який приїхав зі Щеціна, сказав, що, можливо, ми зробимо свій «Ярмарок для української молоді». Так і виникла назва Молодіжний ярмарок, – пригадує Андрій Філь.

– Ми реально хотіли тоді ширшої зустрічі. Тепер бачимо, що це було «піднесення», яке ми тоді не аналізували як історичний процес. Сьогодні з перспективи видно, що Ярмарок став формою самовираження тодішнього молодого покоління українців, – додає Стефан Колосівський, який згадує, що в перший Молодіжний ярмарок з групою молоді зі Щеціна утворили театральну групу «Кредо». Вони поставили тоді п'єсу «Оргія».

На перший Молодіжний ярмарок, який відбувся 12-13 листопада 1977 року, з художньою програмою приїхали колективи та виконавці з Бань-Мазурських, Ольштина, Білого Бору, Шеціна, Варшави. Звичайно, були й ґданщани. Їхня програма охоплювала пісні, танці, вірші, кабаре.

– Це відбулося в Будинку культури пожежника у ґданській дільниці Оруня. Там проходили ще два наступні «Ярмарки», – каже Андрій Філь.

Після першого Ярмарку редактор Роман Галан у тижневику «Наше слово» про захід написав: «Якось незвично поєднувати два поняття – ярмарок і тиша. А все-таки на практиці реальний зміст цих, здавалося б, двох протилежних понять може створити суцільне явище. Певно, вкрай незатишно почуваєте себе, коли попадаєте на ось такий собі звичайнісінький ярмарок, де товаром торгують. Коли, однак, перед учасниками ярмарку на терези кладуть людські таланти, поетичне слово, життєрадісність, мистецькі цінності, а важелями стають почуття, сила вражень від побаченого, коли не один з присутніх змахує з очей непрохану сльозу радості, сміху, а то й задуму, тоді тиша, сповнена хвилинами роздумів, невідкладно вкомпоновується в час незвичної зустрічі».

– Вся справа в ентузіазмі, без фінансової бази. Ми ризикнули, бо не знали, чи окупимо витрати, які мали бути від продажу квитків. Деякі виконавці навіть не хотіли коштів за дорогу, бо, говорили, для них честь бути тут, – згадує Олег Гнатюк, який вважає, що перший Ярмарок відбувся завдяки великій енергії молоді. – Ще Цицерон казав, що найкраща картина – це та, де поруч молодь і старше покоління. Інвестиція в молодь – мені на цьому дуже залежало. Сьогодні Ярмарку вже кілька десятків років, й інвестиції однозначно окупилися. ●

«Ініціативна група УБGrupa» з Перемишля під час «Ярмарку» у 1985 році

Один із перших Ярмарків

За звуковим столом сидять члени гурту «Білі Круки» з Ґданська, які озвучували перші «Ярмарки»

Члени кабаре «Самакума» з Варшави, які брали участь у першому «Ярмарку» та багатьох наступних. На фото «Молодіжний ярмарок» у 1979 році

Ярмарок з 1985 року

eprasa.pl 47498b3f39

Петро ТИМА
Фото з архіву автора статті

Мій перший Ярмарок. Від глядача до артиста, від волонтера до бунтаря

28 листопада 1981 року, в період карнавалу «Солідарності», на факультеті економіки транспорту Ґданського університету в Сопоті відбувся щорічний український молодіжний захід «IV Молодіжний ярмарок». З огляду на ювілей єдиної дозволеної тоді української організації – Українського суспільно-культурного товариства (УСКТ) – подія мала і другу назву «Уескатіада XXV». В той час я був учнем першого класу IV Загальноосвітнього ліцею в Лігниці, котрий називали українським. На Ярмарок поїхав разом із братом, який був учнем другого класу ліцею. Ми зробили це нелегально – не повідомили вихователя, не питали в нього дозволу. Офіційно ми поїхали з інтернату додому. У Ґданську нами опікувалися студенти, випускники ліцею в Лігниці, серед інших – Петро Котовський. Вони дали нам квитки на захід і нічліг в гуртожитку. Ярмарок відбувся вперше в актовій залі на факультеті економіки транспорту. У той час у Ґданському університеті тривав страйк, проте страйковий комітет не заперечував проти «української вечірки». Вхід до будинку університету охороняли студенти з біло-червоними пов'язками на рукавах; скрізь були таблички «окупаційний страйк» і польські прапори. Мені було лише п'ятнадцять років, тому все це здавалося дуже цікавим й новим, тим більше, що тоді я вперше побачив Ґданськ, який великою мірою асоціювався в мене з протестами 1970 року та серпнем 1980-го. Атмосфера свободи відобразилася і на сцені Ярмарку, особливо в програмі одного з кабаре. Кабаре мало назву «Сама Кума», творили його студенти з Варшави. Саме воно мене полонило своїм виступом так, що я пам'ятаю його й досі. Запам'яталося воно завдяки програмі – дуже влучним натякам на політичну ситуацію. Інше – музичні концерти, інші кабаре, танцювальні ансамблі – менше закарбувалися в моїй пам'яті.

За комуністів існувала практика всеохопного контролю над суспільством. Це стосувалося також національних меншин, особливо української. Статті в пресі, публічні промови, зміст плакатів і навіть програми виступів дитячих шкільних колективів мусили проходити цензуру. Державна структура, яка займалася допуском до публічного виступу, вимагала, щоб кожне слово з програми концерту, навіть народної пісні, а тим паче вірші організатори перекладали на польську мову й подавали на оцінку цензорові. Уся програма мала бути затверджена цензурою ще до заходу. Після серпня 1980 року, з появою «Солідарності», у різних сферах життя повіяло лібералізмом. У програмі «Самої Куми» прозвучали критичні акценти щодо керівництва УСКТ, з іронією таврувалися комуністичні абсурди. Мені запам'ятався такий уривок з виступу кабаре: учасники розігрували огляд преси, й пролунала фраза: «Відкриваємо третю сторінку і читаємо: українці вимагають…», – і довга тиша. Другий з виконавців додав: «Дивимося ще раз, а там порожня, біла газетна сторінка!» Увесь зал засміявся, а потім вибухнув бурхливими оплесками. Це був удар по моїй свідомості: саме тоді я зрозумів, що й молоді українці Польщі так само хочуть дихати свободою.

XII Молодіжний ярмарок, листопад 1988 року. Театр «Контакт», перформанс «Як здобути американську візу»

Після запровадження воєнного стану 13 грудня 1981 року такі жарти були вже неможливі. Що характерно: у статті для тижневика «Наше слово» про цей захід авторка лише коротко згадала про варшавське кабаре й анонсувала, що про їхню програму напише більше в наступних номерах газети. Унаслідок запровадження воєнного стану тижневик для українців від грудня 1981-го до березня 1982 року не виходив. Коли його наново почали видавати, було вже не до статей про кабаре, яке посміло критикувати польську комуністичну реальність. У той час надміру активних студентів-українців залякувала Служба безпеки (СБ), а керівництво УСКТ викликало бунтарів на «роз'яснювальні бесіди». Цензура знову не схвалювала надто сміливі статті в «Нашому слові» чи концертні програми.

За часів так званої Польської Народної Республіки (ПНР, пол. PRL) будь-яка активність була під контролем, а кожна несанкціонована владою діяльність могла спричинити репресії. Концерти й урочистості не могли відбутися без згоди тих, кому доручили контролювати українців, – працівників адміністрації, цензури та СБ. Цензура мусила затвердити не лише те, що говорили зі сцени: організатори повинні були перекладати польською навіть українські народні пісні й нести їх до цензури, щоб та дала добро на внесення цих творів до програми заходу. У 1981-му цензура послабшала, тому під час виступів на Молодіжному ярмарку того року могли лунати слова про нас, ситуацію, в якій ми жили від 1947 року й акції «Вісла», оцінка нашого місця в суспільстві – те, чого раніше на сцені не могло бути. Я запам'ятав сюжет кабаре, про яке вже згадував, і особливо те, що публіка миттєво зрозуміла натяк, сенс сказаного. Тому й пролунали бурхливі оплески, вивільнений сміх, а ще – я переконаний – глибша рефлексія. Усі до болю розуміли цей жарт. Живучи тоді в Польщі, українці знали, що домагатися їм не дозволено: ми могли лише уклінно

eprasa.pl 47498b3f39

просити про щось або… мовчати. А домагатися було чого. Як вже було сказано, свобода закінчилася 13 грудня 1981 року. Тому програма заходу в 1982-му могла лише нагадувати програми «Ярмарків», організованих до 1980 року: без права на необмежену вільну артистичну творчість, критику влади чи керівництва УСКТ. Попри зміну ситуації у країні, обмеження, організатори Ярмарку не опускали рук й продовжували проводити захід, за кожним разом шукаючи шпарини в системі контролю.

Подій, адресованих молоді, у 80-ті роки було небагато. Культурна активність українців – це здебільшого домівки УСКТ, аматорські гуртки танцю й співу, аматорські театральні гуртки, хори (з найвідомішим тоді чоловічим хором «Журавлі»), нечисленні кабаре. Місць і нагод, де можна було проявити себе як українця, артиста-аматора, порівняти свій артистичний рівень з іншими виконавцями, було обмаль. Тим більше бракувало майданчиків, на яких би без обмежень можна було провести аналіз ситуації українців Польщі, відреагувати, хоч жартом, хоч іронією, на ситуації в єдиній дозволеній владою організації. Також про дні української культури в різних закутках Польщі, українські концерти просто неба, українські рок-гурти, незалежну культуру можна було лише мріяти. Як підтверджують історики, котрі займалися темою політики влади щодо національних меншин в 1944-1989 роках, польське комуністичне керівництво свідомо намагалося каналізувати й обмежити меншинну активність виключно «етнографічно-фольклорним» рівнем. Репертуар колективів зазнавав цензури, щоб не допустити проявів «українського націоналізму» чи релігійного контексту. Організатори за кожним разом різними способами намагалися викручуватися, проте зашморг був дуже відчутним. Його результатом стала прискорена полонізація молодих поколінь, особливо середовищ більших міст і не лише їх.

Попри написане вище, слід сказати, що Молодіжний ярмарок щоразу, думаю, не лише для мене чи організаторів, все ж таки був святом, довгоочікуваною подією, на яку чекали цілий рік. На це свято прибували глядачі з усіх усюд Польщі. Пам'ятаю, як на одному заході в середині 80-х зустрів хлопця, який спеціально приїхав до Сопоту з бескидського села Мокре. Я знав його як танцюриста ансамблю «Ослав'яни». Десятки, а то й сотні кілометрів не змогли його зупинити, щоб опинитися серед глядачів-учасників концертів та танцювальної вечірки, яка була невіддільною частиною заходу. Таких, як він, мандрівників, що прибували з найдальших кутків країни, було багато. Особливе пожвавлення, збільшення публіки спостерігалося саме в другій половині 80-х років. Інколи сопотський зал не вміщав усіх охочих потрапити на захід.

«Ярмарки» після воєнного стану і в час демократичної революції

У 1986 році я вступив до Ґданського університету. Вибір Ґданська як місця мого подальшого навчання не був випадковим. Тут навчалося багато випускників лігницького ліцею: Степан Мороз, Ігор Щерба, Богдан Нога та інші. Я теж знав, що Ґданськ – це й Молодіжний ярмарок, й інші форми української культурної (і не лише) активності, зокрема фестивалі української культури, які за часів ПНР називалися оглядами творчості аматорських колективів УСКТ. Ґданськ здавна був важливим містом на українській мапі Польщі. Освоївшись у цьому місті, я, звичайно, долучився як волонтер до допомоги в організації заходу. На жаль, у моїй пам'яті не так багато залишилось виразних кадрів із заходів 1986/87 років. У певний момент мені почало чогось у ньому бракувати: інших музичних жанрів, текстів з виразною позицією, опису ситуації, в якій живемо. Я знайшов коло друзів із різних ґданських вишів – університету, медичної академії, політехніки, які переживали подібне. Схема культурного життя нашої громади – отрясини, маланки, шевченківські вечори, раз на рік Ярмарок, раз на 3-4 роки фестиваль, який, до речі, з 80-х років також «переїхав» до Триміста, – здавалася нам тісною.

У 1987 році наш гурт друзів – спочатку з Петром Павлищем, другом з університету, і поляком Ґжеґожем Ноцонєм – сів, щоб поговорити й подумати над новою формою нашої діяльності та самовираження. Бути глядачем чи волонтером під час заходів нам уже було замало. У той час серед українських студентів почала витати ідея виходу зі своєрідного гетто, в яке нас загнали ті, хто керував країною. Нас не задовольняла не лише музична пропозиція, низький артистичний рівень частини колективів, що з'являлися на сценах наших заходів. Ми були відкриті до діалогу з поляками, хотіли говорити й слухати про події в Україні, пізнавати інші види української культури. Варто пам'ятати, що це був золотий час розвитку незалежної польської культури – музики, театру, мистецтва. Творці виходили за рамки дозволеного, існували в руслі контркультури, яка намагалася не визнавати штампів, обмежень, ідеологічних нашарувань, цензури. Спроби йти таким самим шляхом робили й молоді українці: так виник панк-гурт «Осередець» з вокалісткою Ольгою Наконечною, з'явився фанзін «Відрижка» – часопис, у якому у вільній формі подавали всяку всячину про нову культуру, іронічні описи громади, інформацію про музику з України й польську альтернативу. Серед студентів-українців з Варшави, Вроцлава, Ґданська, та не лише з цих осередків, почали кружляти записи українських гуртів з України. Через якийсь час Володимир Наконечний під маркою видавництва «Кока» розпочав випуск касет з українською альтернативною музикою, створеною в Україні. Час від часу, ще до 1991 року, можна було потрапити на концерти деяких гуртів, котрі приїжджали з України. У той час багато хто з нас також відкривав для себе музику британсько-українського гурту «The Ukrainians».

З розмов у колі ґданських друзів зародився експериментальний театр «Контакт». Це був 1987 рік. До проєкту, крім мене й Петра Павлища, згодом почали долучатися інші ґданщани, серед них – Анна Поливко, Єва Буньовська, Ярослав Вуйцик, Івона Москалик, Галина Цеховська, Богдан Кантор та інші. Почалися спектаклі, хепенінґи, перформанси. Підбираючи теми до вистав, ми намагалися реагувати на актуальні й важливі теми, зробили виставу про Василя Стуса, котру неодноразово презентували у Ґданську, потім – у Любліні. У 1988 році темою, якою по-різному жила наша громада, була еміграція молодих українців Польщі до Канади. У гурті «контактівців» ми вирішили висловитися на цю тему. Так виник перформанс-хепенінґ «Як отримати американську візу». Ми намагалися показати, як виглядає теоретична розмова в консульстві на отримання візи, які аргументи для цього наводять українці Польщі. Показ «Як отримати американську візу» під час Ярмарку сильно вразив ярмаркову публіку, були живі, спонтанні реакції на почуте, позитивні коментарі після. Це був успіх, за яким для нас пішли пропозиції від організаторів співпрацювати з ними в підготовці й збагаченні програми чергового Ярмарку.

12-13.

eprasa.pl 47498b3f39

Продовження з 11 сторінки

Важливо, що «старша» за нас частина організаторів «Ярмарків» – Богдан Путько, Ігор Михалик, Петро Пеленський – не була закрита на нове, на зміни в естетиці та програмі заходу. Вони дали «зелене світло», дорогу на сцену не лише нам, а й творцям, які намагалися експериментувати з новими музичними течіями та формами. Кінець 80-х – це новий імпульс в українській громаді: з'явилися гурти альтернативної музики, художники та інші. Частина з них не оминала ярмаркової сцени, пропонувала щось нове, і воно сприймалося позитивно організаторами та частиною публіки, бо ж ярмарок за ідеєю та суттю – це різноманіття: стилів, творчості, публіки.

Коли йдеться про публіку, то серед неї завжди були студенти вишів, учні середніх шкіл з різних міст, містечок, сіл Польщі, були молоді робітники, селяни. Вони приїздили до Сопота з усіх тих місць, куди акція «Вісла» закинула наших дідів і батьків. Для всіх наприкінці листопада обов'язковим пунктом стояв Молодіжний ярмарок. Тому це завжди – і за ідеєю, і за фактом – був фестиваль музики, зустрічей з друзями, знайомств, української мови, співів, танців.

Наступним знаковим для мене став 1989 рік і Ярмарок зі сценографією, яка відображала українську вулицю. Це не було випадковістю. Частина з нас уважно стежила за тим, що відбувається в Україні. З самвидавної преси, польської та української, від друзів з варшавської україністики, які їздили в Україну, ми довідувалися, що над Дніпром відбувається культурне й політичне пожвавлення. У Києві, Львові з'явилися політичні протести, зрушення відбулося також в українській музиці, літературі. Події набирали швидких обертів. Оксана Дмитерко підготувала ярмаркову сценографію, яка мала відображати час спалаху протестних настроїв, піднесення, відродження, що – варто зауважити – відбувалося не лише в Україні, а й уже вкотре – серед нашої громади в Польщі. Це були свого роду революційні зміни, інші сценічні форми, не лише традиційна музика й танці народних колективів. Тоді на сцені Ярмарку дебютував гурт «Free Contact» з Івоною Москалик, Єжи Здановським і автором цих рядків. Ми вирішили, що поряд з нашою театральною діяльністю втілимо в життя музичний проєкт з іншою назвою. Гурт дебютував з твором на слова поета Василя Стуса. Стус та його творчість для мене стали знаковими елементами часу, який тут згадую. Дисидент, котрий помер у радянському таборі в 1985 році, у своїх творах змальовував реалії життя в тоталітарній антиукраїнській країні. Творчість Стуса ми пізнали з еміграційних українських видань, які тоді дедалі частіше потрапляли до наших рук.

Відколи у 1985 році на ярмарковій сцені вперше з'явився «Оселедець», захід поступово ставав плюралістичним не лише з огляду на музику, яку ансамблі пропонували публіці. Поряд із народними піснями й танцями, музикою села й малих міст з'явилася музика спротиву, пісні, слова, які були зорієнтовані на відображення різноманіття явищ, що нас тоді торкалися – катастрофи в Чорнобилі, стану нашої громади, дилем молодих українців у країні, яка занурювалася у глибоку кризу та перебувала напередодні історичних змін. Для частини студентів Ярмарок – це не лише забава, танець, а й послання з виразною позицією від одних українців до інших. Я спостерігав за цими процесами, осмислював їх із друзями, до деяких долучався. З цікавістю пізнавав і сприймав інтерпретації під гітару поезії Тараса Шевченка, Василя Симоненка, виконані Романом Гавраном, чи теж появу на ярмарковій сцені початку 90-х років таких виконавців, як гурти «Наслідки акції "Вісла"» Романа Загороди з Битова, «Повія» з Ґурова-Ілавецького, та інших нових цікавих артистичних проєктів. З «Ярмарків», які бачив і в яких брав участь (хоч було їх не так і багато – десь близько 10), запам'яталося немало імен, колективів, епізодів, розмов, роздумів. Виняткове місце в моїй пам'яті займали ті, програма й виконавці яких йшли за духом часу, ставили питання руба про сенс того, що відбувається з нами й навколо нас, пропонували зміни.

XIII молодіжний ярмарок, листопад 1989 року. «Free Contact» з рок-варіантом вірша Василя Стуса

Кордони відкриваються

Від початку 90-х на ярмарковій сцені почали з'являтися виконавці з України, зокрема Львова, Києва, – за ті понад тридцять років можна скласти дуже довгий список. Серед них були справжні зірки: Тарас Чубай, «Піккардійська терція», «Скрябін» та багато-багато інших. Це була вже нова епоха. Ярмарок щораз більше ставав молодіжним, всеукраїнським, із кращим звуком і сценографією, без цензури та інших обмежень. Я частково був свідком цієї зміни, реалізуючи з друзями театральні та музичні проєкти. Первістком цілком нової епохи став для Ярмарку 1990 рік. У тогорічному фестивалі брав участь, серед інших, відомий рок-гурт «Кому вниз» з Києва. Захід проходив у залі Ґданської верфі (пол. stoczni). До сьогодні стоять мені перед очима хлопці з «Кому вниз», великий зал, надзвичайно багато публіки та Орест Кантор, який у рамах нашої «Ґданської психодрами», музичної вистави «Free Contact», одна з частин котрої була свого роду антимілітарним маніфестом, дав постригти себе на сцені під нуль. Запам'яталися спонтанність, енергія, невимушеність, радість творення.

Після закінчення навчання на початку 90-х я переїхав до Варшави. Історія Молодіжного ярмарку продовжувалася, приходили нові люди, ідеї. Час від часу заглядав на цей захід, зокрема як редактор «Теленовин», щоб показати глядачам україномовної телепрограми на польському телебаченні, що це за захід, зробити інтерв'ю із зіркою ярмаркової програми з України. Ярмарок динамічно змінювався, умови та місця проведення були вже інші.

Рефлексія до 50-ліття, або Про «отців-покровителів»

Живучи вже не в Ґданську, я з часом зрозумів, наскільки важливим був цей захід для мене, всієї громади, не лише для ґданщан чи молоді. Ярмарок майже від початків став новою світською традицією. Захід народився, жив і розвивався з 1976-го. Щороку чимала група – здебільшого ґданщани, ті, хто пустив у місті коріння, та студенти – бралася

eprasa.pl 47498b3f39

його організувати й намагалася якнайкраще провести. Умови організації не були простими. Проте Ярмарок, попри, здавалося б, суто розважальний характер, творив наше, українців Польщі, не лише культурне, а й національне та громадське буття.

Пишучи й згадуючи мої «Ярмарки», не можу оминути натхненників заходу. Серед них – Олега Гнатюка з Ґданська, громадського активіста, активного в рядах УСКТ і в церковній греко-католицькій спільноті, який виступив безпосереднім ініціатором події. У 1976 році в рамах «Уескатіади» (святкування 20-ліття УСКТ) він запропонував провести молодіжну ініціативу в Ґданську. Поруч з Олегом Гнатюком стовпом, опорою, невтомним організатором був багаторічний активіст УСКТ Павло Кремінський, на той час голова ґданського гуртка організації. Він активно підтримав ініціативу Олега Гнатюка та роками брав на себе багато організаційних питань. В наступні роки вже нові організатори «Ярмарків» працювали під опікою, настановами Єлизавети Кремінської.

Ярмарок для мене – це не лише про музику, розваги, зустріч. Організація заходу ставала для багатьох українців школою громадської активності. Його проводили не анонімні люди, а ґданщани та студенти. Роками цілі родини були залучені до організації: Кремінські, Путкі, Саладяки, Білі, Поливки, Міхалики, Пеленські, Кертичаки, Рогоци, Волощакевичі й багато інших, прізвища котрих десь мені загубились у часі та просторі. Організація такого заходу, як Молодіжний ярмарок, – підготовка місця, реклама, звук, нічліги для артистів, узгодження програми, клопіт про всілякі дозволи від влади й цензури – це колосальна, аж ніяк не одноденна, робота немалої команди людей. Усі працювали на громадських засадах, віддавали Ярмаркові свій час, залученість, а як треба було – помешкання й гроші. Так будувалася й зміцнювалася спільнота людей – українців першого й другого покоління акції «Вісла». Люди з ярмаркової команди були також організаторами фестивалів української культури в Сопоті та артистами, що брали участь у роботі аматорських колективів: ґданського танцювального «Веретена», хору «Чайка», ансамблю бандуристок. Сьогодні прийшло нове покоління організаторів, яке, за великим рахунком, виховувалося на «Ярмарках». Кожен мав свій перший Ярмарок, на якому побував, і той, у який поринув з головою, щоб віддати йому якнайбільше й якнайкраще себе. Сьогодні ЯрмаРокФест (нова назва з'явилася з 2016 року), пряме продовження Молодіжного ярмарку, вражає розмахом, рівнем виконавців, різноманітною програмою. Таке вимагає більше праці, різноманітних умінь, більшої кількості волонтерів, грошей. Без злагодженої команди залучених однодумців неможливо організувати такий захід. Така команда з'явилася. Їм належить визнання за роботу.

Послання організаторам

Трансформації в Польщі, Україні, нашій громаді мали великий вплив на зміни в Молодіжному ярмарку. Захід зростав у багатьох вимірах: програми, візуальної складової, реклами, присутності на культурній мапі Триміста. На щастя, під час змін не було втрачено його суті – того, що це наше, тобто українців Польщі, найбільше молодіжне культурне свято. Ярмарок, як кожне культурне дійство з довгою історією, переживав кризи, змінювався, проте найголовніше, що тепер можна сказати: попри все, в кінцевому результаті він ріс, розвивався, ставав цікавішим і привабливішим для публіки. Серед усіх меншинних спільнот у Польщі жодна не може похвалитися заходом такого рівня, масштабу й такої історії.

XIII Молодіжний ярмарок, листопад 1989 року

Події в Україні, Помаранчева революція, Майдан 2013/14, агресія росії поставили перед усіма нами, українцями Польщі, нові виклики. Перед тими, хто думає про те, яким має бути вже тепер ЯрмаРокФест, постають непрості питання. Поява в Польщі немалої кількості мігрантів та воєнних біженців з України – це фактор, якого не можна не брати до уваги, думаючи про місію заходу, його програму, публіку. Щоб фестиваль розвивався і вповні відповідав потребам збереження й зміцнення української ідентичності серед наступних поколінь, організаторам варто врахувати чинники, про які я згадав. Важко «ad hoc» давати якісь конкретні настанови, поради. Хочу лише поставити певний акцент. Ярмарок дуже потрібний для збереження мови, традиції й культури також тих молодих українців, яких доля закинула на територію Польщі. Захід мав би сприяти презентації творчих досягнень теж української молоді, яка опинилася у Польщі. Вони, так само як наші діди й батьки, з чужої волі позбавлені дому, проживають, розкидані по польській території. Їм потрібно знати про нас, зокрема Молодіжний ярмарок, що став місцем єднання, зустрічей, дебатів, культурних презентацій та розваги. Тому необхідним є подальший розвиток заходу, урізноманітнення програми, спрямування реклами також до громадян України, які опинились на території Польщі, – дітей, молоді. Маючи більші фінансові можливості, варто залучати до програми різножанрових артистів українського походження, які живуть серед нас. Запрошуючи зірок і артистів з України, слід зберігати те, що завжди було нашою – українців Польщі – силою. Йдеться про нашу специфіку, історію, те, що у важкі післявоєнні часи комунізму, політики полонізації ми зберегли себе як українську спільноту. Наша специфіка – це теж досягнення в самоорганізації, побудові громадських структур, культурна діяльність, збереження української мови, плекання традиції. Досі організатори «Молодіжних ярмарків» не раз доводили, що прекрасно розуміли місію заходу, а вона – принаймні як я її розумію, така: об'єднувати різні групи українців, різні за походженням, віком, матеріальним статусом, професією. Цей елемент традиції повинен і надалі стояти як кредо для кожного, хто прийде продовжувати ярмаркову історію.

В українській традиції, початок якої сягає козацьких часів, коли козаки хотіли когось вшанувати, схвалити його дії, гуртом скандували тричі: слава, слава, слава! Ось таке повинно бути визнання усім, хто прикладав руки й голову, щоб Молодіжний ярмарок продовжувався. Щиро дякую Вам, друзі. ●

eprasa.pl 47498b3f39

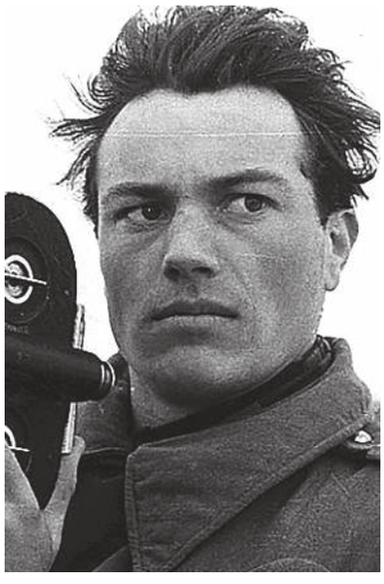
Олександр ЛЮБЧИЧ
Фото з Вікіпедії

Людина, яка висіяла свою долю

У відомого українського митця й поета Миколи Вінграновського є чудовий вірш «У синьому небі я висіяв ліс», який присвячений коханій, але чомусь нагадав мені самого автора. Вінграновський – людина гарна як фізично, так і морально, не вступивши у відкрите протистояння із радянською тиранією, зумів зберегти небесну чистоту і чуйність своєї душі. Деякі його поступки владі були, але нікого не зраджував, не принижував і не фарисействував – залишався людиною, а це головне.

«Я знав цю землю голодом у чунях, арійським запахом бензину і хреста…»

7 листопада 1936 року у Первомайську (колишнє місто Ольвіополь) на Миколаївщині з'явилось на світ немовля, якого назвали Миколою. В цей день війська Франко оточили Мадрид, у високих кабінетах Берліна і Токіо готувалися підписати «Антикомінтернівський пакт», загострилися стосунки між Китаєм та Японією, Москва святкувала черговий ювілей «великого Жовтня», а у Лондоні корпорація Бі-Бі-Сі запустила перші трансляції телебачення. Дитя ще не знало цього, а голови його батьків – столяра Степана Миколайовича і домогосподарки Зінаїди Олександрівни – були зайняті думками про те, як звести кінці з кінцями, бо йшли лихі 30-ті роки. Родина Вінграновських мала двох хлопчиків, а згодом їх з'явилося іще двоє – хлопчик і дівчинка. Коли почалась радянсько-німецька війна (1941 рік), батька мобілізували до війська, а мати перебралась із дітьми в село Кумарі, де Коля пішов до початкової школи із румунською мовою навчання. Часи окупації були важкими, як і перші повоєнні роки із голодом 1947-го. Але після війни вони знову повернулись у Первомайськ, де хлопчик навчався в середній школі № 17. Змалечку був фізично розвиненим, винахідливим і розумним. Придумував різні історії і для того, щоб не пасти стадо корів, коли жив у селі, говорив своїм товаришам: «Ви за мене корів попасіть, а я вам за це увечері цікаву історію розкажу». І розповідав таке, що його слухали із роззявленими ротами. Та у віці 11 чи 12 років трапилась подія, котра пригнічувала й морально: Коля втратив вказівний палець правої руки, який потрапив у пристрій для перемелювання зерна. Після цього він став серйознішим, краще навчався, почав відвідувати театральні гуртки і брати участь у шкільних спектаклях. А в 1955 році поїхав до Києва поступати в Інститут театрального мистецтва ім. Карпенка-Карого.

«В той дивний світ, що стане довжиною в усе твоє швидке кіножиття…»

Микола Вінграновський поїхав до столиці України, і за нього переживала уся родина, адже вступ до столичного вишу без зв'язків і позаконкурсного відбору був нелегкою справою. Однак юнак став студентом, а десь через два тижні йому випало знайомство із самим Олександром Довженком. Всесвітньо відомий режисер приїхав до столиці України, щоб підібрати молоді кадри для курсу, який він мав вести у всесоюзній кіноакадемії. Миколу запросили до ректора, і він – гарний, стрункий, із добре поставленим голосом і вмінням декламувати – відразу ж сподобався Довженкові. Останній забрав його до Москви на навчання у ВДІКу (Всесоюзному державному інституті кінематографії). Через рік Довженка не стало, але Вінграновський запам'ятав його на все життя. Йому якимось дивом везло, однокурсниками були неабиякі особистості – Георгій Шенгелая, Лариса Шепітько, Отар Іоселіані, Роллан Сергієнко, Віктор Туров… А в 1960 році дружина Довженка Юлія Солнцева запропонувала зніматися в ролі солдата Івана Орлюка за сценарієм чоловіка «Повість полум'яних літ». Це був зоряний час для режисерки та її акторів. Солнцева отримала приз за кращу режисуру на Каннському кінофестивалі (1961 р.), а звичайний тоді ще студент Микола Вінграновський – золоту медаль за чоловічу роль у Лос-Анджелесі (США). По закінченні інституту повернувся у Київ, де мав намір продовжити свою діяльність як кіномитець, однак його зустріли досить прохолодно: проявилось і суперництво кіностудій, і звичайна людська заздрість. Тому перший сценарій, написаний Вінграновським, «Мир без війни» так і залишився нереалізованим. Проте він був людиною впертою, в гарному сенсі цього слова, і продовжив свій шлях як кінорежисер. Протягом наступних двадцяти років ним були зняті художні кінофільми (до деяких написав особисто або в співавторстві сценарії): «Дочка Стратіона» (1964), «Ескадра повертає на Захід» (1966), «Берег надії» (1967), «Дума про Британку» (1970), «Тихі береги» (1972), «Климко» (1984). Більшість з них присвячена воєнним подіям, а в деяких Вінграновський, як актор, зіграв і сам. А останній із кінофільмів, де головну роль зіграв гарненький Сергійко Кретов, в якійсь мірі автобіографічний: його герой пройшов через тяжкі випробування – голод, поранення, самотність і врешті-решт дочекався повернення батька із війни. Разом із художніми, знімав і документальні фільми: «Голубі сестри електрики» (1966), «Слово про Андрія Малишка» (1983), «Слово про Ігорів похід» (1985), «Щоденник О. П. Довженка» (1989). В його душі жила мрія – зняти документальні кінострічки про козацькі столиці і гетьманів, потім розіслати їх по навчальним закладам України, щоб діти краще зна-

eprasa.pl 47498b3f39

ли історію своєї Вітчизни і ставали патріотично налаштованими громадянами. Про це не могло бути й мови, доки Україна була у складі СРСР, але така можливість з'явилась після його розпаду. І Вінграновський вже у незалежній Україні зняв декілька фільмів за обраною тематикою: «Чигирин – столиця гетьмана Богдана Хмельницького» (1993), «Батурин – столиця гетьмана Івана Мазепи» (1994), «Галич – столиця князя Данила Галицького» (1995), «Гетьман Сагайдачний» (1999). На більше не дістало ні коштів, ні часу: Україна переживала тяжкі часи, і Вінграновський зрозумів, що всього задуманого не осилить. Тож він поступово відійшов від кіномистецтва і повністю переключився на літературу.

«В моїй душі неспокій –
день мій кожен…»

Вінграновський почав писати вірші ще в юному віці, але перші були надруковані вже у студентські роки у журналі «Дніпро» (ч. 2, 1957) і присвячені пережитому минулому («Дитинство» і «Батьківська пілотка»). Пізніше з'явилися публікації в українських журналах «Жовтень», перейменованому пізніше на «Дзвін» (1958), «Вітчизна» і «Прапор», названому потім «Березіль» (1960). А 7 квітня 1961 року у «Літературній газеті» під назвою «З книги першої, ще не виданої» з'явилося аж 12 поезій молодого автора. На нього спочатку не дуже звернули увагу, бо через п'ять днів було здійснено політ першої людини – Юрія Гагаріна у космос, про що писали усі газети світу. Але в 1962 році вийшла перша поетична збірка Вінграновського «Атомні прелюди», яка увібрала в себе 48 поезій. Назвавши свої твори «прелюдами» або «прелюдіями» (назва коротких музичних творів), молодий поет хотів краще передати добу, в якій йому довелося жити. Сталінська холодна «зима» із її переслідуваннями, репресіями та розстрілами відійшла в минуле, почалась «відлига». Стали з'являтися поетичні і прозові твори шістдесятників, які поступово змінювали літературний ландшафт України. Авторові збірки було і радісно – внаслідок небувалого злету науки та космічного пафосу, і водночас тривожно – через гонку озброєнь і можливість нової, ядерної війни. Цими почуттями пройняті всі поезії як громадянського, так і особистого, інтимного характеру. Вінграновський був не згоден із тим, що їх усіх називали «шістдесятниками», і сказав пізніше, що завжди і в будь-який час «є таланти і зрілі, освічені люди, яких не можна загнати в перелік». Вони поспішали, користуючись політичним «потеплінням» в суспільстві, висловити все, що наболіло в душі, підняти й обговорити теми, які хвилювали багатьох. Але часу в них було дуже мало, бо із другої половини 60-х почався так званий «застій». Тому друга збірка Вінграновського «Сто поезій» (1967) була ретельно пересіяна через «сито» радянської цензури і всупереч своїй назві вмістила лише 99 поетичних творів. Один із них – «Остання сповідь Северина Наливайка» – був визнаний «крамольним» і вилучений зі збірки. Пізніше автор ще повернеться до Наливайка, але тоді був змушений підкоритися. Пам'ятав, як 8 квітня 1963 року його, як і інших молодих літераторів, на нараді у Верховній Раді УРСР звинуватили у «формалізмі» та «ідейній незрілості». Тоді Вінграновський сміливо виступив із трибуни, заявивши, що «якщо народ числиться формально, тоді я дійсно формаліст». Але із кожним роком ситуація погіршувалася. Дві хвилі масових арештів (в 1965 і 1972 роках), які прокотилися по Україні, показали, що періоду навіть куцої хрущовської «демократії» прийшов край. Безумовно, Миколу Вінграновського теж зачепили, його викликали на допити в КДБ, схиляли до співпраці із репресивними органами, але поет на це не пішов. Він не був заарештований, не виїхав за межі країни, але опинився у власній «внутрішній еміграції». В 1971 році вийшла його збірка «Поезії», в 1978-му – «На срібнім березі», в 1984-му – «Губами теплими і оком золотим», й у 1990-му – «Цю жінку я люблю». Вінграновський все більше звертається до інтимної лірики, філософських роздумів про життя і майбутнє людства, до казкових і побутових мотивів. В своїх поезіях, щоби їх друкували, він змушений був згадувати «революцію», «комунізм» і «благословенний Леніновий час», але все це наносне, несправжнє, те, що не йшло від його душі. Справжнім, повністю щирим Вінграновський був лише у спілкуванні з дітьми, яким він присвятив свої твори – гарні і зворушливі повісті та оповідання («Сіроманець», «Первінка», «Гусенятко», «Женя», «Волохань» та інші), а також поезії (збірки «Андрійко-говорійко», «Мак», «Літній ранок», «Літній вечір», «На добраніч» та інші). І саме за прозові дитячі твори, в яких оживає і постає навколишній світ та природа, письменник у 1984 році отримав Національну премію імені Т. Г. Шевченка. До політики Вінграновський не долучався. «Мене ніколи не вабила політика, – зізнавався він сам, – бо я завжди маю роботу, яку люблю, і мене ніколи не точив черв'як заздрості до тих, хто часто з'являється на трибунах, телеекранах». Навіть після проголошення незалежності України, коли деякі літератори і культурні діячі подалися в депутати і стали державними чиновниками, Вінграновський був іншим. Єдина громадська посада, яку він займав – голова Українського відділення ПЕН-клубу (1989-1993 рр.), котра ніякого зиску чи привілеїв не давала.

«То прилечу, то знову відлітаю,
а день за днем і гасне, і сія…»

Єдиний великий прозовий твір Вінграновського – це історичний роман «Северин Наливайко» (1992), який своєю химерністю, розмаїттям дивних, чудернацьких персонажів, котрі несподівано з'являються на його сторінках (арабська принцеса, загін китайців, негритянки і верблюди тощо), нагадує якесь фентезі. Хоча проблеми, які піднімає автор, суто українські – на віки: внутрішні чвари і розбрат, чим скористалися вороги і завдали поразки повстанцям Наливайка. Вінграновський наділив останнього своїм характером, звичками, інтонаціями й усім, що було йому властиве, бо був переконаний, що «не встанемо, братове, із коня, доки не стане в полі нашім чисто».

Миколи Вінграновського не стало 26 травня 2004 року. Залишилась його друга дружина – лікар-кардіолог Олександра Білинкевич (із якою прожив 30 років) і син Андрій. А ще – чудові вірші, наповнені почуттям великої любові до рідної землі: «Тебе люблю я всесвітом і людством, і соняхом у золотому сні, і сивиною вченого-мислителя, і на стерні горошком польовим». ●

eprasa.pl 47498b3f39

Борис ЛЕМКІВСКИЙ

Енди Варгол кілко мал з мамы?

Закінчення з попереднього номера

Адже ци то здоровым, ци хворым Ендым все опікувала ся лем мама, бо няньо найчастішше был поза домом, на роботі, Енди віділ го од великого свята. Старшый брат Джон згадує, же по смерти няня: *Жыли сме барз бідні. Мама дорабляла в Жыда, а ночами дома шыла и робила різны сувеніры на продаж. Жыли сме барз ощадні, часто не мали сме што істи. Мама была барз скромна и добра. Николи ничого не вышмарила, бесідувала, же вшытко колиси ищы може ся придати.*[15] З іншого джерела знаме што Улька робила, кєд не шыла, чым были сесы «сувеніри на продаж», мама Енд'ого: *Дорабляла ручныма робітками: з бляшанок по овочах робила квітясты різбы и малювала великодны писанкы.*[16] Великий Енди справді власно з мамы має барз дуже, она любыла малювати. Люде в Мікові повідали, же Улька, кєд ищы жыла з нима, красила не лем свою хыжу, та не лем вапном, а и звіздочками, была помічником маляря. Так по правді то малював не лем маленкый Енди: *Любили разом рисувати, найчастішше малювали своіі портреты або домашнього кота.*[17] Для Енди'ого нагородом был не батончык, а для Юліі радіст выписана на лици Енд'ого – призераючого ся єй рисункови. Спосіб записуваня слів в творах тіж взятий єст од мамы, графолог може то потвердити.

Головно Юліі завдячаме и тото, же його творы звязаны сут з християнском, візантийском традицийом - такє бесідуют и історикы штукы, и режысеры фільмовы. Гамерицкій режысер, знимаючый сцены до фільма о Ендым Варголі якраз в Меджилабірцях повіл: *Мій фільм передовшыткым о Енди Варголі та його кореньох. Головну тему найкраще вызначыти за допомогом фразы, котру сам часто ужывал: «I am from nowhere» – адже «Я одникаль» Більшість фільмів о Варголі, котры єм віділ, не вылучаючы закордонных документальных, завершат ся якрас тыма словами. Мы од них зачынаме. «Одникаль» буде джерелом інспірациі його жытя, його творчости, котру передали му родиче-емігранты, головні мама. (…) Його мама была надзвычайні творча и талантлыва. Была барз добром креслярком, хоц лем в просторі народнім, тіж барз добрі співала. В Новім Йорку Енди аджи на конец напечатал кружок з єй співом. Мати защыпила в ним літургійну культуру, віру и цілий його духовий світ. Жыла з ним аж до 1972 рока, коли то з огляду на стан здоровля повернула до Пітсбурга; там одышла до вічности, в домі для сеньорів. Енди прожыл з ньом ціле жытя, она была його музом та натхненьом. Повіл бым, же была то єдина жена його жытя. (…) Інспірацию Енди'ого Варгола достерігаме якраз в іконостасі, в малярстві повязанім з грекокатолицком церквом та візантийском літургійом, вшытко защыпила в ним мама. Родина ходила до церкви в Пітсбургу, збудуваной нашыма емігрантами. Улиця сеса звала ся «Russian Valley», адже «Руска Долина».*[18] Юлія Варгольова так міцно вписала ся в жытя Енди'ого, же в його меджилабірскым музею вид його ґенеалогічного дерева: *подуманый был так, якбы была то робота його мамы Юліі – маючой величезне вліяня на творця, та беззастережно підтримуючой го протягом цілого свого жытя. «Дерево Енди Варгола не єст поп-артове. Намагали сме ся працювати так, як она. В тлі дали сме його образ – „Різдвяну яличку", з котрого выбрали сме лем елементы и зробили одбиткы».*[19] Адже фундаментів величыны Енди Варгола справді глядати треба в Юліі Варголовой, з Завацкых.

На конец додам ищы три річы, тото, же в меджилабірскым музею мож вздіти не лем вышше згадану книжечку, «вымолену» Юльом. Найдеме там и єй різдвяну карточку выслану до сестры жыючой в старім краю. В музею она хыбні підписана єст яко: «Zvestovanie», но бо ниже прочытати мож, же до сестры пише: *Ту'м ти выписала Ангела / лем так на прутко, прошу / тебе люба сестро напиш мі / **ци достанеш од мене / тоту рождественну карточку / та того ангелика,** што'м ты намалювала / лем на прутко. Боже / милий благослол Вас.*[20] Другу завдячаме Дональдови Варгола, од нього довідуєме ся, же: *Моі баба Юлія, Енди'ого мама, нам фурт оповідала о нашій родині. **Для нєй было барз важне, жебы сме знали єй дійі**.*[21] Адже Улька Варголова засіяла добре зерно не лем в своіх дітьох, аджи во внукох, бо о родині з родином фурт треба бесідувати. Третьом єст тото, же мамі Енди Варгола бракувало лем єдного: *Юлія Варголова раз свому сынови рекла: «Енди, так бым была рада, кєд мал быс дуже сынів и каждому было бы Енди. Был бы то самий: Енди, Енди, Енди». В дійсности ховала лем кілька котів. Каждий з них мал тото само імя – Сам. Нагода?*[22]

---

15. M. Bycko, *Andy W. Intero(vert) 1928-87…*, с. 12.
16. *Wielka Kolekcja Sławnych Malarzy. Andy Warhol 1928-1987,* Poznań 2007, с. 1.
17. Тамже, о котах ищы буде, на кінци.
18. J. Otriová, *Režisér filmu Andy Warhol – americký sen: Matka bola jedinou ženou jeho života* [в:] https://korzar.sme.sk/zemplin/c/reziser-filmu-andy-warhol-americky-sen-matka-bola-jedinou-zenou-jeho-zivota (Вступ: 4.10.2026 р.).
19. Jana Otriová, *Rodokmeň Andyho Warhola zachytáva míľniky jeho života. Je pozlátený. Našli len málo predkov slávneho umelca* [w:] https://korzar.sme.sk/zemplin/c/rodokmen-andyho-warhola-zachytava-milniky-jeho-zivota (Вступ: 4.10.2026 р.).
20. В оригіналі сесе записане єст так: *Tum ti vipiszala Anhel / lem tak na prutko prosu / tebe luba szestro napis mi / ci dosztones od mene / tota rozsdenstwena kartočka / i to anhelik stoti namaluva / la lem na prutko boze / mily blahoszlov vasz.*
21. J. Otriová, *Warholov synovec o strýkovi: Nikdy sa nezmenil, ani keď sa stal svetoznámym umelcom Warholovci považujú múzeum za srdcovku.* [в:] https://korzar.sme.sk/zemplin/c/warholov-synovec-o-strykovi-nikdy-sa-nezmenil-ani-ked-sa-stal-svetoznamym-umelcom (Вступ: 4.10.2026 р.).
22. M. Bycko, *Andy W. Intero(vert) 1928-87…*, с. 15.

eprasa.pl 47498b3f39

Бл. пам’яті Ольга Трохановська

з дому Канюк

22.07.1942- 27.10.2026

З глубоким жалем повідомляме, же 27 жовтня 2026 року у Вроцлаві, проживши 84 роки, відишла Ольга Трохановська з роду Канюк, котра през ціле своє житя била звязана з культуром, традициями і духовном спадщином свойой рідной Лемківщини.

Народила ся 22 липня 1942 року в Вафці, недалеко Фльоринки, у родині Марії та Штефана Канюків. Її дитинство, подібні як і долі тисячів лемків, було позначене трагедіом примусових виселень. В 1947 році, маючи лем пять років, разом з родичами, братами та сестром була примусово виселена в рамках акциі «Вісла» до Дзьєцьмяровіць коло Шпротави, на західні землі Польщі.

Там доростала і зачинала своє доросле житя. Закінчила Рільничий Технікум в Шпротаві, а наступні през долги роки працувала в рільничих організациях. Вела тіж власну господарчу діяльніст. Важне місце в Її житю занимали віра, спільнота і діяльніст на благо Грекокатолицкой Церкви. През десятилітя била активном членкиньом грекокатолицкой парохіі в Шпротаві, беручи участ в релігійним і суспільним житю місцевой спільноти. Брала участ в єпархіяльних з’їздах жінок і парохіяльних подіях. З особливом відданістю включила ся в праці повязани з пристосуваньом будинку на грекокатолицку церкву в Шпротаві, підтримуючи створіня місця молитви і стріч для місцевой спільноти.

Незважаючи на минули роки і житя далеко од рідних сторін, николи не втратила звязку з Лемківщином. Завжди згадувала єй з великом любовю, теплотою і туском. Радо вертала ся на землю своіх предків, до місць звязаних з дітинством і історійом родини. Особливе місце в Її серци занимала Лемківска Ватра в Ждині, котра била для неї не лем святом лемківской культури, але тіж символом повороту до своіх коренів, стрічи з близкими і спільнотом, з котром през ціле житя чула ся звязана.

Її житя било свідоцтвом долі покоління Лемків, котре дознало примусового виселеня, але помимо розлуки з рідном земльом заховало свою тотожніст, віру, традиції і памят о предках.

Лишиться в нашій памяти як особа глубоко привязана до родинних коренів, оддана своїй спільноті і вірна цінностям винесеним з родинного дому.

Вічная Їй пам’ять!

Zjednoczenie Łemków – Об’єднання Лемків

Фото з сайту Об’єднання лемків

У четвер, 29 жовтня 2026 року, у греко-католицькому храмі Преображення Господнього в Шпротаві відслужено парастас за упокій душі новопреставленої Ольги Трохановської.

Похоронні урочистості відслужено 30 жовтня у греко-католицькому храмі Преображення Господнього в Шпротаві.

Після завершення богослужіння відбулася прощальна процесія та супровід Покійної до місця вічного спочинку на комунальному кладовищі в Шпротаві.

Ользі Трохановській

На прощання

Ольго

Над Вавком
Холм червеніє
Біла в Флоринці
З тиха чеберчить
Над Кичеру сонечко
Осіннє вийшло
А Ти ся вибралась
На небесні простори

Ольго

Ідь гин спокійно
Там Іван вавчанські стежки
Пахущима трояндами
Тобі стелить
Там багато приятелів
І ворогів нема
І радість з вічного
Життя

Ольго

Придь з Іваном і Вавчанами
На Ватру часами
Заспівайте весело
Як колись з нами
А й Богу повідайте
Про недолю в Україні
Ми також поспішаєм
За Тобом не гнес
А позарани

До побачення

Ольго
До позарани
Вічная Тобі пам’ять

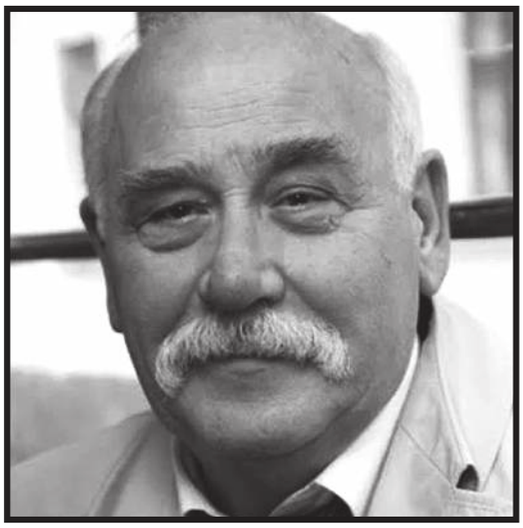
Олександр Маслей

eprasa.pl 47498b3f39

СПОМИН

Федір Стригун: прощання з легендою у Львові

Його зірка світитиме й у нас

23 жовтня не стало видатного українського режисера, актора театру та кіно, народного артиста України, лауреата Національної премії ім. Тараса Шевченка Федора Стригуна, який майже шість декад творчо працював у Театрі ім. Марії Заньковецької у Львові. Неповним місяцем раніше нам ще вдалося порозмовляти. Корифей театру та кіно був саме у лікарні з поламаною ногою, і ніщо, принаймні так видавалося з телефонної розмови, не віщувало такого швидкого Його відходу у вічність… Ми ще планували, що наступного року представимо під час чергових Загальнопольських днів українського театру в Ольштині «Украдене щастя» Івана Франка, яке він нещодавно поставив за співучасті сина Назара в Тернопільському академічному обласному драматичному театрі ім. Тараса Шевченка. Тим часом 23 жовтня грянула сумна звістка.

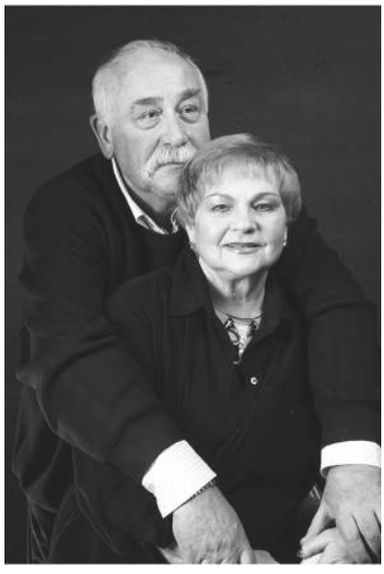
Двома днями пізніше після повідомлення про смерть видатного режисера й актора Федора Стригуна відбулося дводенне прощання з ним. Парастас і чин похорону пройшли у Гарнізонному храмі на вул. Театральній, в якому від початку війни, розпочатої росією, прощаються з героями України, котрі віддали своє життя за волю Батьківщини. Прощання львів'ян та делегацій з усієї України з Артистом проходило на площі Ринок.

Під час заходів не один раз лунала тривога, але присутні, незважаючи на неї, провели Федора Стригуна в останню путь, як заведено, довготривалими оплесками… 26 жовтня Його поховали в родинному гробівці на полі № 51 Личаківського цвинтаря, там, де у квітні 2025 року спочила його кохана дружина – актриса, народна артистка України Таїсія Литвиненко.

Хто такий Федір Стригун, людям, які люблять український театр і кіно, пояснювати не треба. Український актор, режисер, педагог, Народний артист України народився 1 листопада 1939 року в селі Томашівка на Черкащині. У 1961 році закінчив Київський інститут театрального мистецтва ім. Івана Карпенка-Карого, після чого працював у Запорізькому українському музично-драматичному театрі. У 1965 році переїхав до Львова, де розпочав роботу у Львівському національному академічному драматичному театрі ім. Марії Заньковецької, з яким пов'язав майже все своє багате творче життя. У 1987-2019 роках був його художнім керівником і головним режисером. 1987 року отримав Національну премію України ім. Тараса Шевченка. Також був володарем премій ім. Івана Котляревського та Миколи Садовського, а у 2001 році став академіком Національної академії мистецтв України.

У театрі Федір Стригун зіграв понад сотню ролей, втілюючи як героїв української класики, так і персонажів світової драматургії. Серед його найпомітніших сценічних образів – Гурман в «Украденому щасті» Івана Франка, Отелло та Річард III у драмах Вільяма Шекспіра, Дон Жуан у «Камінному господарі» Лесі Українки, Богдан Хмельницький в однойменній п'єсі та Андрей Шептицький. Як режисер він працював із творами Івана Карпенка-Карого, Тараса Шевченка, Лесі Українки, Миколи Куліша та інших українських авторів. Вагомою частиною творчої діяльності режисера й актора стало повернення на сцену творчості композитора Ярослава Барнича, зокрема його оперет «Шаріка» та «Гуцулка Ксеня». Ідеєю Федора Стригуна є і вистава «У.Б.Н.» (Український буржуазний націоналіст), у якій він виступив не лише як режисер, але й зіграв там головну роль. Цю виставу, котра розвінчує фальшиві закиди на адресу українських патріотів, що змагалися за збереження нації, режисер поставив і у Волинському обласному музично-драматичному театрі ім. Тараса Шевченка. Він представив її також в Ольштинському театрі ім. Стефана Ярача під час однієї з едицій Загальнопольських зустрічей з українським театром.

В українському кіно найбільшу популярність актору Федорові Стригуну принесла найпоказовіша роль запорожця Андрія у фільмі Бориса Івченка «Пропала грамота», створеному 1972 року. Це одна з найвідоміших українських кінокомедій. Роль козака Андрія у виконанні Федора Стригуна запам'яталася глядачам своєю легкістю, природністю, безпосередністю та гумором. У списку Його акторських робіт – такі кінострічки, як музична драма «Дударики», що присвячена композиторові й диригентові Анатолію Кос-Анатольському та хоровому мистецтву, «Запорожець за Дунаєм», «Камінна душа» та історична драма «Поводир» Олеся Саніна. У фільмографії Федора Стригуна – десятки робіт. Попри неймовірну зайнятість на театральній сцені

Таїсія Литвиненко і Федір Стригун. Фото з домашнього архіву

eprasa.pl 47498b3f39

й у кіно, він був також викладачем Львівського університету ім. Івана Франка, виховуючи нові покоління акторів.

Загальнопольські дні українського театру в Ольштині також розпочиналися з участі в них Федора Стригуна і його театру. На зламі 80-90-х років мені довелося побувати у Львові в Театрі ім. Марії Заньковецької на виставі «Наталка Полтавка». Після захопливого спектаклю я вирішив, що, попри всі труднощі, треба запросити «заньківчан» до нас. Львівські актори вперше навідались на Вармію і Мазури у 1995 році. Саме їхній приїзд дав початок Загальнопольським дням українського театру, бо виявилося, що багато людей готові підтримати цю ідею, організовуючи українські театральні дні раз на два роки. Цей престижний захід відбувається завдяки низці українських корифеїв театру: «заньківчанину» Федору Стригуну та його дружині народній артистці Таїсії Литвиненко, а також – Богданові Березі, Михайлу Форгелю, директорам театрів у Луцьку і Тернополі, котрі передчасно відійшли у вічність, та багатьом іншим творцям української сцени. Згадана вже «Наталка Полтавка», «Павло Полуботок», «Гуцулка Ксеня», «Шаріка», «Андрей», «Мати-наймичка», «Лісова пісня», «У.Б.Н.» або «Український буржуазний націоналіст» – ці та низка інших вистав на сцені ольштинського театру стали заслугою Федора Стригуна. «Заньківчани» навідувалися на Вармію та Мазури й за інших нагод – на шевченківські роковини, вели регіональні ярмарки «З мальованої скрині» у Кентшині, презентували в храмах Ольштина, Кентшина чи Асун виставу «Андрей» про легендарного главу УГКЦ Андрея Шептицького. В Асунах ночували «по хатах», про що згадували роками. Тоді ж почули, як українці потрапили в 1947 році на територію колишньої Східної Пруссії. Федір Стригун почав навіть примірятися, щоб представити історію вигнаних з прабатьківських земель українців у якійсь з вистав…

Внесок Федора Стригуна в українську культуру годі переоцінити. Це не лише відомі театральні й кіноролі, режисура, а й багаторічна праця задля розвитку українського театру, зокрема повернення українській театральній культурі заборонених десятиліттями шедеврів. Це й пам'ять про своїх рідних сестер і братів поза межами України, як нас в Польщі – на Вармії й Мазурах. Тому пам'ятаймо про поле № 51 Личаківського цвинтаря у Львові – гробівець, в якому вічний спочинок знайшов Федір Стригун з коханою дружиною Таїсією Литвиненко.

Кадр з фільму «Пропала грамота» – Федір Стригун та Іван Миколайчук

Хай одвічна українська львівська земля, якій він віддав більшість свого творчого життя, стане для Нього пухом, а наша пам'ять про Його творчу велич буде постійною. ●

Степан МІГУС

З нагоди 90-ліття уродин

Стефанії Ходань з Торонто

міцного здоров'я, щастя, любові, радості в житті, Божого благословення на многії і благії літа бажають

Йосиф, Владислав, Іван з родинами

Наше Слово **Adres:** Redakcja "Nasze Słowo", ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa, tel.: **biuro redakcji** – tel./fax 22 677-88-10 / +48 661-420-649, redaktor naczelny – 22 677-88-11, sekretarz redakcji – 22 677-84-46, redakcja – 22 677-84-45. **E-mail:** redakcja@nasze-slowo.pl, prenumerata@nasze-slowo.pl, ogloszenia@nasze-slowo.pl Internet: www.nasze-slowo.pl **Kolegium Redakcyjne:** Piotr Tyma, Paweł Łoza, Tetiana Daniuczenko, Anastazja Krawczuk. **Zespół redakcyjny: pełniący obowiązki redaktora naczelnego** – Paweł Łoza, **sekretarz** – Tetiana Daniuczenko, **redaktorzy** – Igor Szczerba (Warszawa), Anna Winnicka (Koszalin), Grzegorz Spodarek (Kętrzyn), redaktor stylistyczny – Anna Russu, redaktor techniczny – Olga Michaluk, **biuro redakcji** – Katarzyna Stepan. **Współpracownicy:** Anastazja Krawczuk (Warszawa), Stefan Migus (Olsztyn), Piotr Andrusieczko (Kijów), Ludmiła Łabowicz (Białystok), Lesia Korostatevych (Warszawa), Daryna Popil (Warszawa), Władysław Graban (Krynica Zdrój), Piotr Wirchniański (Gładyszów).
Wydawca: Związek Ukraińców w Polsce, ul. Kościeliska 7 03-614 Warszawa, tel.: 22 679-96-77 (sekretariat), E-mail: sekretariat@ukraincy.org.pl, biuro@ukraincy.org.pl Internet: http://ukraincy.org.pl **Fotoskład:** Redakcja „Nasze Słowo" **Druk:** Drukarnia „Efekt". Nakład 1400 egz. Pismo dofinansowano ze środków budżetu państwa Związek Ukraińców w Polsce, ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa.
Konto bankowe dla wpłat w PLN: 47 1160 2202 0000 0000 5515 6292
Konto bankowe dla wpłat w EURO, CAD: IBAN: PL47 1160 2202 0000 0000 5515 6292 BIC/S.W.I.F.T.: BIGBPLPWXXX Bank Millennium S.A., ul. S. Żaryna 2a, 02-593 Warszawa,
Konto bankowe dla wpłat tylko w USD: IBAN: PL20 1160 2202 0000 0000 5515 6196 BIC/S.W.I.F.T.: BIGBPLPWXXX Bank Millennium S.A., ul. S. Żaryna 2a, 02-593 Warszawa.

Poglądy autorów publikacji nie zawsze są zbieżne z poglądami redakcji. Za wiarygodność faktów odpowiadają autorzy. Redakcja nie zwraca tekstów nie zamówionych oraz zastrzega sobie prawo ich redagowania, skracania i zmiany tytułów. Koresponduje z czytelnikami tylko na łamach tygodnika. Rozpowszechnianie materiałów z „Naszego Słowa" wyłącznie za zgodą redakcji. Za treść ogłoszeń i reklam redakcja nie ponosi odpowiedzialności.

„Nasze Słowo" dostępne jest w oddziałach Poczty Polskiej, w wybranych EMPiK-ach oraz w wydaniu internetowym www.eprasa.pl/news/nasze-slowo.

Publikacje wyrażają jedynie poglądy autora/ów i nie mogą być utożsamiane z oficjalnym stanowiskiem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji. Статті виражають точку зору авторів і не можуть уособлювати офіційну позицію Міністра внутрішніх справ та адміністрації.

eprasa.pl 47498b3f39

8-й огляд українського кіно

Листопад – Грудень 2026

Дарлово
Дарловський культурний центр, кінотеатр «Байка»
Darłowski Ośrodek Kultury
Kino Bajka
ul. Morska 56, Darłowo

Кошалін
Культурний центр 105
Centrum Kultury 105
ul. Zwycięstwa 105, Koszalin

Щецінек
Агентство місцевого самоврядування з питань промування та культури
Samorządowa Agencja Promocji i Kultury
ul. Wyszyńskiego 65, Szczecinek

Валч
Валецький центр культури
Wałeckie Centrum Kultury
Plac Zesłańców Sybiru 3, Wałcz

Фільми з польськими субтитрами

organizator:

Związek Ukraińców w Polsce

Pomorze Zachodnie

operatorzy medialni:

ad-Media Consulting · Polskie Radio Koszalin · Plus radio · ekoszalin.pl · Наше Слово · Głos Koszaliński · GK24.pl · TV MAX · Halo Koszalin tvmax.pl · prestiż

Zadanie publiczne jest współfinansowane ze środków otrzymanych z budżetu Województwa Zachodniopomorskiego
Dotyczy realizacji zadania pn.
„Zintegrowane wydarzenia kulturalne i przedsięwzięcia edukacyjne dla rozwoju mniejszości w Zachodniopomorskim."

eprasa.pl 47498b3f39